

Ki a tudós?

VALÓJÁBAN KI A TUDÓS?

WHAT REALLY MAKES A SCIENTIST?

Mészáros Rezső

professor emeritus, az MTA rendes tagja
mrezso@geo.u-szeged.hu

Meglepő, valójában elgondolkodtató, töprengésre késztető, sőt izgalmas is a kérdés. Tulajdonképpen többféle válasz adható, mert más szemlélettel, más iskolázottsággal rendelkezik az ember – ha már a tudományos pályát választotta. Három kitűnő tanulmányt olvastam el, mielőtt ennek a cikknek az írásába fogtam. A tanulmányok szerzői (*Nyíri Kristóf, Péter László és Csaba László*) különböző felületekkel és nézőpontokkal, de végül is elméleti szinten közelítették meg a kérdéskört. Azt gondolom, hogy a mai tudósi vagy kutatói (vezető kutató, nemzetközi hírű kutató) közérzetet alakító elemek, tényezők között még számos egyéb körülmény is szerepet játszik. Közöttük meghatározóak lehetnek a nemzeti, a regionális hagyományok, a nyelvterületi, de akár a kontinens méretű jellegzetességek is. Ezért a 21. század elején sokféle, területileg is érzékelhető, sőt értékelhető magatartás is jellemzi ezt a két kategóriát, a tudóst és/vagy a kutatót. De van még egy körülmény, ami életünk, következésképpen tudományos életünk részét is képezi, nevezetesen az, hogy rendkívül gyorsan fejlődnek az információs és kommunikációs eszközök, egyre több időt töltünk a kibertérben. A közlekedési lehetőségek is sokasodnak és gyorsulnak. Mindezek hozzájárulnak ahhoz, hogy a *tudásáramlás* egyre látványosabb korát éljük. Ezzel felgyorsult a *tudós agyak térbeli, gyakorlatilag globális tudományos mozgása is*. Nemcsak a különböző világ- és regionális konferenciákra gondolok, hanem a virtuális térben zajló tudományos eseményekre is (különböző távkonferenciák, távkonzultációk stb.). Ezek kitűnő alkalmak a tudósként való megmutatkozásra.

Egyetemista éveinkben gyakran esett szó arról, hogy ki honnan jött, milyen képességű tanárai voltak. Többször szóba került a budapesti Fasori Evangélikus Gimnázium, ahol legendás tudós tanárok tanítottak (egy időben bezárták), vagy a szintén budapesti Fazekas Mihály Gimnázium matematika tagozata, ahol hasonlóan magas színvonalú tudós tanárok oktattak. Ilyenkor eszünkbe jutott, hogy egyrészt mi is ilyen, vagy legalábbis hasonló színvonalon tanító tudós tanárok

szeretnénk lenni. Másrészt, hogy hány meg hány ilyen elhivatott, a szakterületét magas szinten művelő tudós tanárember lehet szerte az országban, vagy a nagyvilágban. Ők is tudósok? Azt hiszem igen, mert a maguk módján és a környezetükben kiválthatják a tudomány iránti érdeklődést, vágyakozást, ami meghatározhatja, hogy a tanulók később a tudományos életpályát választják.

Megadatott, hogy a Szegedi Tudományegyetem rektora voltam, amikor a *Nobel-díjas Oláh György* professzor úr Szegedre látogatott. Alkalmam volt beszélgetni vele. Lenyűgözött a nyugalma, az egyszerűsége, és az a dinamizmus és fiatalos érdeklődés, ami jellemezte. Elfogadta az Egyetem Honoris Causa kitüntető címét, és utána rövid előadást tartott. Egyszerű szavakkal beszélt, pedig a legújabb kutatási eredményeiről számolt be. Néztem az arcokat, különösen a szemeket. Az Aulában volt hallgató, doktorandus és különböző szintű oktató, kutató. Valamennyien el voltunk ragadtatva. Meg voltunk győződve, hogy *Oláh György professzor* személyében igazi tudós embert ismertünk meg.

2012-ben, *Szent-Györgyi Albert* Nobel-díjának 75-ik jubileuma tiszteletére a Szegedi Tudományegyetem Orvostudományi Kara a világ minden tájáról *kilenc orvosi Nobel-díjast* hívott meg. A professzorok előadást is tartottak. Valamennyien a saját szakterületüket mutatták be – hol átfogóan, hol pedig speciálisan, egy-egy részkérdést kibontva. Nobel-díjas professzorok – hasonlóan Oláh György professzorhoz – nagy tudású, innovatív, ugyanakkor rendkívül laza és kedves emberek voltak. Egyáltalán nem tűnt úgy, hogy a magas tudományos rang túlságosan is tekintélyt parancsolt volna. Holott kétségtelen, hogy valójában akkor, ott jelen volt a tudományos világ egy szeletének krémje.

Az ember úgy van „felépítve”, hogy a különböző címek, rangok és beosztások kialakítanak egyfajta rangsort közöttük, közöttünk. Nyilvánvaló, hogy a Nobel-díj (a matematikában az Abel-díj) ezeket az embereket tudóssá emeli. Azonban sokszor még világraszóló felfedezés sem elegendő ahhoz, hogy valaki megkapja a Nobel-díjat. A Nobel-díj kevés van. Bár kétségtelen, hogy ők mindannyian a tudomány élvonalába tartoznak, tehát tudósnak nevezhetők, vagy a világ élvonalába tartozó elsőrangú tudós kutatónak!

Az egyetemeken, kutatóintézetekben, főiskolákon és számos egyéb helyen egyre többen vannak, akik tudósok, kiváló kutatók szeretnének lenni – önmaguk előtt is, de a szűkebb-tágabb környezetük előtt is. Mindenki, aki életút vizsgálatot végez, *a tehetség, a kitartó szorgalom, az ambíció, a téma, a mentor és a szerencse* szerepét nem kerülheti meg – bármikor lesz tudós vagy kitűnő, nemzetközi híró kutató. Vagy nem sikerül valamilyen okból tudóssá válni. Minden szakterület, minden tudományterület művelője meg tudja mondani, hogy kik azok az igazi tudósok, vagy kik azok a nemzetközi híró kutatók, akik meghatározóak az adott tudományterületen. Ez Magyarországon is így van, de feltételezem, hogy másutt sincs ez másképpen. Vagy mégsem? Azon persze lehet vitatkozni, hogy ki a legjobb, de ez korántsem meglepő, hiszen oly mértékben differenciálódik minden

tudományterület, hogy – hovatovább – még a szakmában lévők is nehezen tudják követni. Nálunk, a társadalomföldrajzban például egyesek már huszonhét részterületet sorolnak föl. Ki tudja számon tartani, hogy közülük ki a tudós? De mégiscsak a *részterületek és a kapcsolódó részterületek* lehet egy megoldás – éppen amiatt, hogy egyre differenciálódik a tudomány. Mindez nem jelenti azt azonban, hogy minden részterületnek „van tudósa”.

IRODALOM

- Nyíri K. (2020): Tudomány Filozófia nélkül. *Magyar Tudomány*, 181, 10, 1400–1403.
Péter L. (2020): Természettudósnak lenni vagy nem lenni. *Magyar Tudomány*, 181, 10, 140–1406.
Csaba L. (2020): Ki a tudós? *Magyar Tudomány*, 181, 11, 1557–1559.